

[Szunyogh Szabolcs hozzászólása az „Egyezünk ki a múlttal” szakmai műhely 2. ülésén]

Az a megtiszteltetés ért, hogy ha röviden is, de hozzászólhattam a 2. világháborúról szóló történelemtanári konferencián. Mivel lehetőséget kaptam rá, megpróbálom most ezeket a gondolataimat szintén röviden, de talán összeszedettebben, írásban is megfogalmazni.

Abból indultam ki, hogy egyszer megkérdeztem édesapámat, aki Bécsben járt gimnáziumba, hogy ő mikor tudta meg, hogy a zsidókat meg fogják ölni. Apa válaszul elmesélte, hogy 1939 tavaszán Franciaországban volt egy barátjánál, és aztán a barátjával együtt elutaztak hozzánk, Magyarországra. Útközben megálltak néhány órára Bécsben. Ahogy sétáltak, megállította őket egy ember, és megkérdezte, külföldiek-e.

– Igen – felelte apa –, a barátom francia, én pedig magyar vagyok.

– Kérem – mondta az ember –, mondják el az országaikban, hogy rettenetes dolgok történnek Ausztriában.

Apa ekkor felhívta telefonon azokat az osztálytársait, akik zsidók (izraelita vallásúak) voltak, és ezek az emberek nem voltak elérhetőek. Apám elmondta: ettől kezdve nem volt kétsége afelől, hogy a nácik a zsidókat meg fogják ölni.

A legkevésbé sem akarom a családi fiókot kiborítani, csak annyit tennék hozzá apa becsületének védelmében, hogy apám ettől kezdve mindent megtett azért, hogy ő személy szerint semmiképpen se legyen részese ennek a történetnek, és ezért – noha szinte semmiben nem értettünk és talán ma is csak nagyon kevés dologban értünk egyet –, ezért nagyon-nagyon tisztellem őt.

Amit a konferencián ezután még mondani próbáltam, az arra irányult, hogy én természetesen figyelembe veszem a korabeli lakosság véleményét befolyásoló szempontokat, például azt, hogy mindenki félt, féltette az egzisztenciáját, a lakását, a családját, az életét. Vagy azt, hogy az úgynevezett úri középosztály nagyon sok tagja (többsége? döntő többsége?) ezenfelül meg volt győződve arról is, hogy német vereség esetén Sztálin (az „oroszok”, a „bolsevikiek”) az egész magyar lakosságot deportálnák, ahogy deportálták az észtek, a krími tatárok, a csecsenek, az ingusok vagy a Volga menti németek nagy részét.

Most hozzátenném, hogy mint újságíró, a szakmámból következően olyan dolgokkal üzletelek, amelyekről egyrészt senki nem tudja, hogy tulajdonképpen miben áll a lényegük (információ, stílus stb.), másrészt valami keveset mégis sejtünk ezeknek a rejtélyes dolgoknak a viselkedéséről, és azt például pontosan tudjuk, kevés egy információt nyilvánosságra hozni ahhoz, hogy az társadalmi hatóerővé váljon. (Jó példa erre az influenzaoltás: hiába mondta be a televízió, hogy van egy halálos veszéllyel fenyegető kór, amit egyetlen oltással meg lehet előzni, az emberek egy része egyszerűen nem volt hajlandó beoltatni magát, mert azt akarták hinni, hogy ez csak egy újabb trükk, és a sorozatos halálesetek sem győzték meg őket.) Ez azonban senkit nem ment fel az önálló gondolkodás és a tisztességes viselkedés parancsolata alól, ha a korabeli események morális megítélésén gondolkozunk, ebből kell kiindulni.

Ha egy világtól elzártan nevelt, kifejezetten az úri világ utánpótlására specializálódott bécsi intézetben felnőtt fiatalember rá tudott jönni arra, hogy itt átléptek egy határt, rajta vagyunk a

lejtőn és csúszunk a szakadék felé, akkor ez az újságolvasó, kávéházba járó, londoni rádiót hallgató felnőtt emberek számára sem lehetett igazán titok.

Ennyit mondtam el a konferencián, talán kicsit szaggatottabban, mint most, mert nem akartam az időt húzni. Most azonban, ha lehetőségem van rá, hozzátennék még egy rövid gondolatot.

Ha ez a kérdés kerül szóba, mindig azt mondják nekem: de hiszen maguk a zsidók sem hittek Auschwitzban, ha hittek volna, nem utaznak oda engedelmesen, a gyerekeikkel együtt, miért várjuk el a holokauszt ügyében kevésbé támadott nem zsidó lakosságtól, hogy még a zsidóknál is tájékozottabb legyen, vagyis helytelen, igazságtalan, méltánytalan így felvetni a felelősség kérdését.

Az, hogy a zsidók nem hittek ebben, egyrészt természetes emberi önvédelmi reflex, másrészt megtévesztette őket a vonakodó csatlósként viselkedő magyar kormányba vetett bizalom. A nem zsidók pedig szerintem igenis tudták, hogy van holokauszt, csak azt remélték, a dolog piszkos részét elvégzik helyettünk mások, és úgy szabadulunk meg az úri középosztály zöme (és a plebejus rétegek ki tudja, mekkora része) által parazitáknak tekintett zsidóktól, hogy ezért a háború esetleges elvesztése után nem lehet minket felelősségre vonni.

Amikor rokonaim egy részének korabeli visszaemlékezéseit, levelezését olvasom, elfog a kétségbeesés, mert ezek a kedves, jóindulatú, sokat szenvedett emberek úgy csinálnak, mintha nem vették volna észre, mi történik körülöttük a zsidókkal. Amikor az ostrom alatti szenvedéseikről beszélgettem velük (és igen: ezek rettenetes szenvedések voltak), a történetekben egyszerűen nem bukkantak fel a zsidók. Ha rákérdeztem a dologra, kicsit ijedten felmondták a betonszöveget, amely a németekre és a nyilasokra hárított minden felelősséget.

Ezt a vakságot, ezt a motivált vakságot látom ma is lépten-nyomon megnyilvánulni, és újra meg újra elfog a kétségbeesés miatta. Úgy gondolom, ha van turáni átok, akkor ez az: ez a motivált vakság, amellyel elhárítjuk magunktól az erkölcsi mércét, és nap mint nap újratermeljük lelkünkben azt a poklot, amelynek a tüzén elégett hatszázezer ember, sőt talán még több is, mert nemcsak a holokauszt ügyében maradt el a szembenézés, hanem a Szibériába hurcolások, a kitelepítések, a B-listázások ügyében is. Ez utóbbiak talán nem voltak annyira pusztítók, mint a holokauszt, de működésükhöz, működtetésükhöz nem kellett kevesebb jellemtelenség.

Az én kérdésem az, hogy ha egy olyan égbekiáltó ügyben, mint amilyen a holokauszt volt, amit ráadásul nem is mi követtünk el, hanem elődeink, még ebben az ügyben sem vagyunk hajlandók a jellemtelenséggel szembenézni, akkor ennek mi az oka.

Köszönöm, hogy elmondhattam a gondolataimat!

Szunyogh Szabolcs